

van de groei en bloei van het NatLab. Deze laatste constatering is een van de voorbeelden waaruit de meerwaarde van het gebruikte model blijkt in vergelijking met ‘klassieke’ bedrijfs-geschiedenissen.

Het jaar 1946 komt uit dit boek terecht tevoorschijn als een *turning point* in de geschiedenis van het NatLab. Het vertrek van Holst als direct betrokkene bood de directie van het concern de gelegenheid de structuur te veranderen. Er kwamen drie nieuwe directeuren (onder wie de fysicus H. B. G. Casimir) die geen van allen lid waren van het algemene management, zodat het NatLab binnen het Philipsconcern ‘op eigen benen kwam te staan.’

Samenvattend heeft Boersma met zijn proefschrift een mooi voorbeeld gegeven hoe het creatief toepassen van nieuwe sociologisch-historische instrumenten verhelderend kan werken en nieuwe inzichten kan geven in de geschiedenis van in dit geval Philips’ NatLab. Chandlers model heeft Boersma’s test goed doorstaan.

Lodewijk Palm

J. Mertens, *Mijn leven als vakbondsman en politicus*, A. Kuiper, ed. (Memo-reeks. Verhalen uit het katholiek leven XVII; Nijmegen: Valkhof pers, 2004, 359 blz., €18,-, ISBN 90 5625 168 6).

Dit boek is alweer het zeventiende deel in de ‘Memo-reeks. Verhalen uit het katholiek leven’, die door uitgeverij Valkhof pers op de markt wordt gebracht. Het is daarin echter het eerste egodocument dat door een publiek persoon, ‘vakbondsman en politicus’, is geschreven. Wie had eind 1968 — en nog lang daarna — geen weet van ‘de tweehonderd van Mertens?’ Na de afronding van zijn carrière kreeg de schrijver (1916-2000) contact met de directeur van het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen, Jan Roes, droeg zijn archief aan die instelling over en pende tussen 1984 en 1995 2200 bladzijden vol met zijn herinneringen. Een fractie daarvan is nu door Arie Kuiper voor deze editie geselecteerd en bewerkt.

Dat ‘politicus’ uit de titel heeft niet veel om het lijf. Haast tegen wil en dank, zo suggereert dit boek, trad Mertens in 1973 als staatssecretaris voor sociale zaken toe tot het kabinet-Den Uyl, hoofdzakelijk belast met kwesties in de sfeer van de sociale verzekeringen. KVP-politicus lijkt hij zich nooit te hebben gevoeld, eerder maakt zijn tekst de indruk van een in de politiek verwaalde expert in sociale wetgeving.

Veeleer is het de katholieke vakbondsman die je uit deze herinneringen kunt leren kennen. Daarbij is het heel illustratief dat de vakbondscarrière van de schrijver startte in de standsorganisatie van het bisdom Breda. Tot aan de reorganisatie tot Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) in 1964 kenmerkte de katholieke arbeidersbeweging zich immers door de dubbelstructuur van vak- en standsorganisatie. Deze laatste was bedoeld voor de godsdienstige en algemene vorming van de leden, de eerste voor de materiële belangenbehartiging, maar in de praktijk — zo wordt ook Mertens niet moe te betogen — waren de grenzen niet echt scherp te trekken. Als voorzitter van de Bredase diocesane standsorganisatie (1945-1953) heeft hij heel wat sociaal-economische kwesties aan de orde gesteld en is hij bij alle mogelijke instanties voor heel wat leden in de bres gesprongen. Het tekent het verschil in doelstelling bij de kerkelijke leiding en de arbeidersachterban. Op die manier kon Mertens zonder problemen eerst bestuurslid van de KAB, vervolgens vicevoorzitter en in 1964 voorzitter worden van de inmiddels tot NKV gereorganiseerde beweging. Dat ook voor de katholieke vakbeweging de *sixties* niet zonder gevolgen zijn gebleven, is met gegevens uit dit boek gemakkelijk te illustreren. Zo stelde

Mertens' NKV zich op achter de eerste bedrijfsbezetting in Nederland, bij de Enka in Breda, in 1972, en had de schrijver al enkele jaren daarvóór de speech gehouden die tot in lengte van jaren met zijn naam verbonden zou blijven. In Nederland waren het, aldus de NKV-voorzitter, tweehonderd economisch en financieel machtige lieden die de hele economie naar hun hand zetten: 'de tweehonderd van Mertens.'

Van enige tegenspraak tussen dergelijke radicale maatschappijkritiek ener- en diep geloof en uiterst loyaal katholicisme anderzijds is bij Mertens geen sprake, integendeel. Hij heeft zijn vakbondswerk beslist ervaren als deel van zijn godsdienstige roeping. Lourdesbezoek en audiëntie bij de Paus, in beide gevallen samen met zijn kameraden uit de beweging, vormden hoogtepunten in zijn loopbaan. Maar ook in zijn persoonlijk leven — waaruit in weerwil van de titel nogal wat wordt verteld — blijkt hij een heel trouw, soms zelfs wat trouwhartig rooms-katholiek te zijn geweest. Het duidelijkst is dat misschien nog wel wanneer hij dingen ter sprake brengt die met de katholieke huwelijksmoraal van doen hebben. Direct aan het begin van het boek wordt de lezer er al mee geconfronteerd. Want nadat Mertens heeft verteld dat hij wat men destijds noemde 'een voorkind' uit het huwelijk van zijn ouders was, last Kuiper een korte notitie van Mertens' oudste dochter in, die dat verhaal naar het rijk der fabelen verwijst en de lezer ervan op de hoogte stelt dat haar vader in werkelijkheid de zoon was van een arm weesmeisje uit Tilburg dat als werkster bij een rijke notaris ter plaatse tewerk was gesteld èn van die notaris... Waarvan akte. Dat had Mertens echter liever voor zich gehouden. Maar ook in allerlei andere passages, bijvoorbeeld met betrekking tot de samenlevings- en huwelijkspraktijk van zijn kinderen, vanaf de jaren zestig, zeventig, ligt de generatiekloof wijd open. Mertens' echtgenote lijkt wat dat betreft een stuk realistischer te zijn geweest. Toen ze eens in een tv-uitzending had vastgesteld 'de pil' 'een geschenk uit de hemel' (!) te vinden en na de uitzending van de Rotterdamse bisschop Simonis te horen kreeg dat die het daar niet mee eens was, riposteerde ze heel nuchter dat ze zich dat wel voor kon stellen: 'want u bent niet getrouwd.' (276)

Van zulke aardigheden en meer in het algemeen van saillante details, typering en beoordeling van verhoudingen in katholieke kring moet het boek het eigenlijk wel hebben, want op hoofdpunten van de sociaal-economische en politieke ontwikkelingen waar de schrijver bij betrokken was, verneemt de lezer niet bijster veel schokkend nieuwe dingen. De katholieke arbeidersbeweging, de Nacht van Schmelzer en de afscheiding van de KVP-radicalen, de oprichting van de PPR, de Enkabezetting, 'de tweehonderd', en het kabinet-Den Uyl — het zijn allemaal thema's die in de tijd zelf, maar voor een flink stuk ook in de geschiedschrijving al wel aan de orde zijn gesteld. De verdienste van de uitgave lijkt me kortom meer te liggen op het autobiografische ervaringsniveau dan op dat van het memoiresgenre dat immers vooral leverancier van harde feiten uit segmenten van het publieke leven wil zijn. Kuiper heeft er een goed verzorgde bewerking van gemaakt, weliswaar zonder register, illustraties en een wat meer wetenschappelijk georiënteerde in- of uitleiding, maar wel goed leesbaar.

P. Luykx

M. van der Burg, M. Bos-Boers, *Vrouwen, Wageningen en de wereld. Wetenschap, studie en loopbaan, 1918-2003* (Hilversum: Verloren, 2003, 254 blz., €15,-, ISBN 90 6550 739 6).

Vrouwen, Wageningen en de wereld verscheen bij het 85-jarig bestaan van de Wageningen Universiteit, onder verantwoordelijkheid van de leerstoelgroep Agrarische geschiedenis. De